

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 21. novembra 1857.

Za učitelje na kmetih.

Radostni zabernemo ljube bravce „Novic“, zlasti pa gospode učitelje na kmetih na bukvice, ktere so prišle pred kratkem na svitlo in sicer v nemškem jeziku z naslovom:

„Die Rechenkunst des Landwirthes. Populäre Anleitung, alle im Wirthschaftsbetriebe vorkommenden, oft complicirte Berechnungsaufgaben nach durchgerechneten Beispielen leicht und sicher zu lösen. Vermehrt mit der praktischen Anweisung zur Decimal-, Toisir- und Wurzelrechnung, sowie zum Feldmessen und Nivelliren. Aus der Praxis hergeleitet und für Anwendung im Leben bearbeitet von Heinrich Erzinger, Landwirth zu Bollsteg. Prag 1858. Verlag von Karl André. 8. VIII. 154 strani, cena 54 krajcarjev.“ *)

Skorej v vsih naših šolah na kmetih se gleda pri uku rajteng še premalo na prihodnji poklic učencov, kteri bodo kmetovavci, to je, kadar se otroci v šolah rajtati učijo, dobivajo dostikrat naloge, ktere so dalječ čez njih um in stan in se jim tudi malo ali pa nič ne prilegajo.

Kupec rajta, umni fabrikant rajta, koliko ga stane srova roba, kako je mogoče jo z manjimi stroški podelati, da več dobička prinese. Po takem prerajtanji napravi tudi svoje započetje. Kako se pa kmetovavcom godí v tem ozéru? Kako malo jih je, kteri si zamorejo natanko reči, koliko na priliko jih stane (košta) mérník pšenice, réži, krompirja, bokal mleka, funt mesa? i. t. d. Marsikter prodá iz svojega hleva funt govejega mesa po 8 kr., ki njega samega po 10 kr. košta. Marsikter prodá vagán pšenice po 3 fl., ki njega samega čez 3 fl. košta. Marsikter pošlje nepotrebno veliko delavcov na svoje polje, ktero bi z enim živinčetom, dobrim orodjem in z enim hlapcom veliko ceneje in heržeje obdelati mogel. Marsikter kupuje drag gnoj, najcenejega in najtečnejega pa domá in po dvorišču trosi? Kako malo jih je, kteri véjo, koliko gnojá mora priti na oral zemlje, ktera je tako ali tako obdelana, — kteri gledajo ná to, koliko prav za prav gré živini klaje.

„Ne morem dostikrat reči in sopet reči, kar sto in sto ust vsaki dan glasno oznanuje, da bi se dalo še veliko več pridelati, da bi ondi, kjer zdaj samo 20 klasov stoji, jih prihodnje 30, 40 in tudi 50 lahko rastlo, da bi na senožeti, ki zdaj 15 centov sená daje, ga prihodnje lahko 30 in 40 centov zrastle. Zastran tega postavimo angležke in druge kmetovavce v izgled. Pa kar se celote tiče, se vendar taki kmetovavci še preveč poredkoma nahajajo in velika celota še ne dobiva nič posebnega dobička. Al tega ne moremo dosti glasno povzdiguiti: kmetovavec, mali in

véliki, ta, kteri ima samo tri orale za obdelovati, kakor uni, kteri jih ima čez tavžent, bi imel kdaj potrebnost natanko spoznati, da mora z vsimi pomočki, ki so mu dani, s popolno zavednostjo, z jasnim pregledom vsih svojih razmér se svojega kmetijstva okleniti. Pa to bo samo tedaj mogoče, kadar bo začel rajtati. Da mu bo pa to mogoče, se mora že v mladosti v šoli učiti. Zavaljo tega so imenovane bukvice za učitelje na kmetih kaj važne. V njih rokah je deloma blagor kmetijskega zaroda in blagostanje domovine.

Koristnost in prikladnost omenjenih bukvic razkazati, damo tú kar prvo nalogo v izgled:

„Prerajtaj, koliko je stalo (koštalo) tele, preden je dorastle, koliko je dobička dalo in koliko je prav za prav vredno, ko je 3 leta staro?“

Uganjka te zastavice.

Pervo leto.

Tele je bilo vredne, ko je na svet prišlo	4 fl. — kr.
Potrebovalo je za živež skozi 30 dni po 4 bokale maternega mleka, to stori 120 bokalov po 4 kr.	8 „ — „
Skozi 15 dni po 2 bokala, to je 39 bokalov po 4 kr.	2 „ — „
in po pol funta ovsa, to stori 7½ funtov	— „ 10 „
„ 15 dni po ¾ ft. ovsa (šrotanega), t. j. 11¼ fl.	} sk. — „ 20 „
in ¾ „ sená t. j. 11¼ „	
Skozi 120 dni po ½ š ovsa, to je 60 š ovsa	} sk. 6 fl. 25 kr.
„ „ „ 2½ „ sená, „ „ 300 „ sená	
„ „ „ 1½ „ tropinj „ „ 180 „ trop.	} sk. 12 „ 40 „
„ 185 „ „ ½ „ ovsa „ „ 92 „ ovsa	
„ „ „ 2½ „ sená „ „ 462 „ sená	} sk. 12 „ 40 „
„ „ „ 2 „ kromp. „ „ 370 „ kromp.	
„ „ „ 1¼ „ tropinj „ „ 278 „ tropinj	} sk. 12 „ 40 „
„ „ „ 2 „ stéle „ „ 370 „ stéle	
za opravo in strežbo	2 „ — „
Skozi 365 dni	35 fl. 35 kr.

Drugo leto.

vsaki dan 3 funte sená. to je 1095 funtov sená	} sk. 27 fl. — kr
„ „ 3 „ kromp. „ „ 1095 „ kromp.	
„ „ 2 „ tropinj, „ „ 730 „ tropinj	} sk. 27 fl. — kr
„ „ 2 „ rezance „ „ 730 „ rezance	
„ „ 3 „ stéle „ „ 1095 „ stéle	2 „ 20 „
za opravo in strežbo i. t. d.	2 „ — „
Skup	31 fl. 20 kr.

Tretje leto.

Skozi 215 dni po 4 š sená, t. j. 860 š sená	} sk. 21 fl. — kr.
„ „ „ 5 „ kromp. „ „ 1075 „ kromp.	
„ „ „ 2 „ tropinj, „ „ 430 „ tropinj	} sk. 21 fl. — kr.
„ „ „ 3 „ rezance „ „ 635 „ rezance	
„ „ „ 4 „ stelje „ „ 860 „ stelje	1 „ 50 kr.
„ 150 „ „ 50 „ zelenjave „ „ 7500	} skup 26 „ 40 „
„ „ „ 2 „ tropinj „ „ 300	
„ „ „ 3 „ rezance „ „ 450	} skup 1 „ 17 „
„ „ „ 4 „ stelje 600	
za opravo in strežbo	3 „ — „
Skozi 365 dni	Skup 53 fl. 47 kr.

*) To je ob krakem: Bukvice, ktere kmetovavca prav po domače uče rajtenge, ktere ga mnogokrat naleté in so dostikrat tudi prav težke. Razjasnjene so s premnogimi vsakoverstnimi izgledi, in pomnožene z napeljevanjem, rajtenge z navadnimi drobci (Brüche) v decimalne preobračati, polje in planote meriti i. t. d. i. t. d.

Za vse tri leta skup.

pervo leto	35 fl. 35 kr.
drugo leto	31 " 20 "
tretje leto	53 " 47 "

Skup 120 fl. 42 kr.

Od teh stroškov je odvzeti vrednost gnoja, in sicer:

1. leto za 8 vóz
2. " za 10 "
3. " za 12 "

Skup 30 vóz, vóz po 2 fl. 24 kr.

Koliko dá gnoj vsih treh let?

30krat 2 fl. je 60 fl.

30krat 24 kr. je 720 kr..

ali 24 polgoldinarjev, to je 12 „

Skup 72 fl.

Če odvezamo od 120 fl. 42 kr vrednost gnoja,

to je 72 „ — „

ostane 48 fl. 42 kr.,

in to je prava vrednost 3. leta starega goveda, ali 48 fl. 42 kr. stane gospodarja 3. leta staro govedo. —

Takih in enakih rajteng je veliko v omenjenih bukvicah, ktere živo priporočamo učiteljem po kmetih, da bode njih računarski nauk potrebam njih učencov priméren in tedaj koristen.

Cesarski patent od 19. septembra 1857 zastran novega dnarja.

(Konec.)

Člen 17.

Samo taki zvezni zlati dnarji se bodo šteli, da so polnotehtni, kateri imajo pravilno težo $\frac{1}{45}$ oziroma $\frac{1}{90}$ funta z dopuščenim razločkom v teži od $2\frac{1}{2}$ tisočin (dopušena teža), toda samo takrat, če tudi ta dopušeni razloček v teži izhaja od navadnega prehoda med ljudmi.

Zveznih zlatih dnarjev, ki bi od pravilne teže za več kakor $2\frac{1}{2}$ tisočin odstopili, Naše dnarnice in očitne naprave, pod posebnim deržavnim nadgledom stoječe, zlasti dnarne in upne naprave ter banke, več ne smejo med ljudi dajati, marveč jih morajo Našim kovnicam izročiti, da jih pretopé.

Ako deržavne dnarnice vzamejo kaj taci zlatih dnarjev, ki nimajo polne teže, bodo za vsako $\frac{1}{10}$ tisočine (as), ki ji manjka od pravilne teže $\frac{1}{45}$ oziroma $\frac{1}{90}$ funta, odbijale preméren znesek, prišteva je $\frac{1}{2}$ odstotka dnarničnega kursa za stroške predelovanja.

Zvezni zlati dnarji, pri katerih manjka čez 5 tisočin od pravilne teže $\frac{1}{45}$ oziroma $\frac{1}{90}$ funta, se bodo, kakor se prikažejo pri deržavnih dnarnicah, ali prideržali v deržavnih dnarnicah, (v tem priméru se prinescu poverne vrednost zlata z odbitkom $\frac{1}{2}$ odstotka za stroške predelovanja), ali pa vdeležencu le po tem nazaj dali, ko se z vrezom ali kako drugače naredí, da več niso za prehod kakor dnarji.

Člen 18.

Da se bo ložej s kronami rajtalo, bo krona razdeljena v deset delov z imenom „desetinka krone“ in te desetinke se bodo razdelile dalje v decimalne dele.

Člen 19.

Tako imenovani levantinski tolarji s podobo Marije Terezije preslavnega spomina in z letnico 1780 se bodo v teži in z jedrom kakor ste takrat bile, po sedanjem 12 tolarjev iz 1 dunajske marke (O.561288 funta) čistega srebra v jedru od 13 lotov 6 granov ($\frac{833\frac{1}{3}}{1000}$) kakor kupčijski dnar kovali.

Člen 20.

Tudi se bodo avstrijski cekini, kakor doslej, namreč po $81\frac{189}{355}$ cekinov iz ene dunajske marke (O.561288 funta) čistega zlata z jedrom od 23 karatov 8 gramov ($\frac{986\frac{1}{9}}{1000}$) kakor kupčijski dnar kovali.

Člen 21.

Vsi dnarji, ki jih je kovati po tem patentu, razun edinih levantinskih tolarjev, se delajo v obročku, in so obdani na obeh straneh z zvišanim robom iz plošaste palčice, ktere se od znotrej derži koléсце bisera (biser tik bisera).

Vsi dnarji bodo kazali kovnico, iz ktere so, in sicer sledeče čerke:

- A za Dunaj,
- B za Kremnico,
- E za Karlsburg,
- M za Milan, in
- V za Benetke.

Člen 22.

Od 1. novembra 1857 naprej se v Naših kovnicah ne bodo delali drugi kakor v tem patentu našeti dnarji. Prideržano je pa, da se bodo dnarji v členih 5 in 13 omenjeni za spomin na zgodovinske prigodke ali za kak poseben namen dali kovati s štampeljnom ali kovom, ki ga bomo Mi za vsaki primérlej posebej poterdili.

Člen 23.

Dnarji, kar jih sedaj po postavi hodi med ljudmi, naj ostanejo med ljudmi, dokler zastran njih ne ukažemo kaj družega, deržeč se odločb dnarne pogodbe.

Take da bodo razmere dnarnega prehoda in kako da se bo novi dnar obračal na pravne razmere med ljudmi, to bomo v posebnih zaukazih ustanovili.

Jezikoslojni pomenki.

Čakavci po Vuku z ozirom na Kekavce, ki izgovarjajo I na koncu besed.

Spisal J. Kobe.

„Po svedočbi Greškega pisavca K. Porfirogeta (959 †) so Horvati naselili se v naše kraje od nekod iza tetraških gor v prvi polovici sedmega veka. Sém pridši so razdelili se na dvoje, pa nastanili se eni na granici današnji Horvaški, na Turškohorvaškem in v Dalmaciji, eni pa so ostali v Panoniji med Dravo in Savo.“

„V Dalmaciji po suhem (odlog samega primorja in otokov), kjer je bilo serce Horvatov, se ne nahaja dandanašnji noben nared, ki bi se po jeziku ločil od Serbov; al na otokih in v primorskih mestih, iz katerih so ljudje malo mešali se z onimi iz suhega, se govori jezik nekaj različen od serbskega, in jaz menim, da so ti Primorci in Otočani ostanjki ali odvetki starih Horvatov. Gledal bom tù na kratko zaznamenovati pglavitne zdajne razlike njih narečja od Serbskega.“

1. „Namesto što ali šta govore oni ča, enako slovaškemu čo (po čem jih naši onod zovejo Čakavce).“

Tudi na Kranjskem v S. Križki fari izpod Kostanjevice se nahajajo Čakavci po prigorji, kateri pa izgovarjajo I na koncu besed kot nemški w, na priliko: „ča bi utoma prosiw“, to je „kaj bi zastonj prosil.“

2. „Na kraji besed izgovarjajo I, kjer Serbi rabijo o, na priliko: kotal, rekel, molil.“

Ne le na koncu besed, temuč tudi na sredi ga izgovarjajo vsi Kekavci ob Kupi in na Horvaškem, na pr. rezélnik, véjalnica, tukálnica, solníca in na sto in sto mestih, kjer „Novice“ rabijo v.

3. „Namesto elj in I govore j, na pr. meja, preja, posteja, zemja.“